

Väitöskirjojen tasoon laskuun on aika puuttua

Keskustelu suomalaisten väitöskirjojen laadusta (esim. HS 16.2., 27.2., 7.3., 14.3.) on tärkeää, koska suuri osa tieteelle kohdistetusta rahoituksesta tehdään väitöskirjatutkimuksen kautta. Myös tulevan innovaatioyliopiston kannalta kyky tuottaa hyviä väitöskirjoja on menestymisen edellytys.

Suomalainen väitöskirjojen tarkistusprosessi on teoriassa hyvä: puolueettomat elimet valitsevat parhaat tarkastajat kullekin työlle. Käytäntö kuitenkin ontuu, sillä professorikollegoiden pelaamista tarkistusprosessissa katsotaan läpi sormien. Ongelmana ei ole pelkästään se, että työn valvoja pystyy käytännössä nimeämään esitarkastajat, melko usein väittelijältä itseltään pyydetään suosituksia esitarkastajista. Oma väitöskirjani virallinen valvoja jopa ehdotti työni yhdysvaltalaisen valvojan käyttämistä opponenttina. Kuvaavaa on myös erään professorin toteamus, että ”esitarkastusluvan saa vaikka Turun seudun puhelinluettelolla”.

Koska väitöskirjat ovat julkisia dokumentteja, niiden laatu on helppo selvittää lukemalla ne. Hyvä uutinen on se, että parhaiden väitöskirjojen taso on maailman huipun tuntumassa. Suomalaisten väitöskirjojen kärki on kapea, mutta korkealla.

Suuri osa väitöskirjoista ei kuitenkaan täytä väitöskirjan vaatimuksia. Olin jokin aika sitten mukana kansainvälisessä työryhmässä määrittämässä oman alani väitöskirjojen laatukriteerejä. Vertasin muutamaa tuoretta väitöskirjaa sekä noihin kriteereihin että TKK:n diplomitöiden arvosteluohjeisiin. Väitöskirjat eivät olisi läpäisseet kansainvälisiä vaatimuksia, mutta olisivat kyllä menneet melko hyvinä diplomitöinä. TKK:n tietotekniikan osastolla parhaat diplomityöt ovat parempia kuin huonoimmat väitöskirjat.

Perustetut tohtorikoulut eivät myöskään ole ratkaisseet ongelmaa. Sen sijaan, että niihin valittaisiin parhaat tutkijat jo väitöskirjauransa alussa, koulut toimivat loppuvaiheen lisärahoituslähteinä professoreiden keskenään kiintiöimille opiskelijoille. Näin ei nosteta väitöskirjojen tasoa tai nopeuteta valmistumista.

Syyt suomalaisen väitöskirjatutkimuksen huonoon tilaan ovat melko selvät. Opetusministeriö ohjaa yliopistoja tulosmittauksella, jossa väitöskirjoista palkitaan hyvin – laitos saa noin 100 000 euroa jokaisesta hyväksytyistä väitöskirjasta. Sitä saa mistä maksaa.

Toinen pääsyy on väitöskirjojen huono ohjaus: eläkevirassa olevat professorit tullaavat taantumaan vuosien myötä, eivät pidä osaamistaan yllä, eivätkä viitsi panostaa väitöskirjojen ohjaukseen.

Tilanteen korjaamiseksi on useita keinoja. Yliopistojen tulisi panostaa parempaan väitöskirjojen ohjaukseen. Amerikkalaisesta ohjausmallista voi hyvin kopioida meille soveltuvia osia. Toiseksi, Opetusministeriön tulisi muuttaa tulosohjausmallia niin, että yliopistoilla ei olisi nykyisen kaltaisia insentivejä tuottaa määrää laadun sijasta. Kolmanneksi, väitöskirjojen tarkistusprosessia olisi valvottava jämäkämmin. Neljänneksi, tohtorikoulujen toimintaa tulisi tehostaa ja valvoa niiden toimintaa paremmin.

Jos yliopistot eivät itse korjaa tätä ongelmaa, Opetusministeriön tulisi ottaa ohjat käsiinsä. Se olisi Suomen ja veronmaksajien edun mukaista.

Jyrki Kontio, Espoo

Kirjoittaja on Tietotekniikan liiton hallituksen jäsen, on toiminut professorina TKK:lla, oponoinut useita väitöskirjoja, vetänyt useita kansainvälisiä tohtorikouluja sekä toiminut kahden tohtorikoulun johtoryhmässä tietotekniikan alueella